

«ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ:
НОВІ РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ»

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

26 вересня 2023 року

Соціологічна асоціація України
Південноукраїнське відділення САУ
Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»
Факультет психології, політології та соціології
Universitatea de Stat din Moldova
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Centrul Sociologie și Psihologie Socială al ICJPS
Asociația Sociologilor și Demografilor din Republica Moldova

**«ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА
ВИКЛИКИ»**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
26 вересня 2023 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

**ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА
ВИКЛИКИ: МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

УДК 316+339.94
ББК 60.5+66.4

Рецензенти:

Інна ГОЛУБОВИЧ, докторка філософських наук, професорка, завідувачка кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;
Денис ЯКОВЛЕВ, доктор політичних наук, професор, декан ФППС Національного університету «Одеська Юридична Академія».

Рекомендовано Вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Протокол № 5 від 30.11.2023 р.

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор – **Олена ЛІСЕЄНКО**, д. соц. н., професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), голова Південноукраїнського відділення САУ, Україна.

Члени редколегії:

МОКАНУ Віктор – д. соц. н., директор Центру соціології та соціальної психології Інституту правових, політичних та соціологічних досліджень Державного університету Молдови, керівник Асоціації соціологів і демографів Республіки Молдова, Республіка Молдова;

БОРІНШТЕЙН Євген – д. філос. н., професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

ПЕТІНОВА Оксана – д. філос. н., професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

АТАМАНЮК Зоя – д. філос. н., доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

МОКАНУ Анжела – докторка соціології, науковий співробітник Центру соціології та соціальної психології Інституту правових, політичних та соціологічних досліджень Державного університету Молдови, Республіка Молдова.

Феномен соціальної консолідації у Центрально-Східній Європі: нові реалії та виклики : матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. 26 вересня 2023 року. м. Кишиневу – м. Одеса / за ред. О. В. Лісеєнко. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. 93 с.

Матеріали конференції представлені в авторській редакції мовою оригіналу

© Південноукраїнське відділення Соціологічної асоціації України, 2023

© Асоціація соціологів та демографів Республіки Молдова, 2023

**ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА
ВИКЛИКИ: МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

соціальний порядок, інституційні засади якого вже сформувалися попередніми частковими трансформаціями окремих соціальних інститутів. Сучасні події призведуть до зміни аутопоезійності усієї світової системи, яка також переживає кризу, обумовлену трансформаціями інститутів, які було сформовано ще у другій половині ХХ ст.

Алла ЛОБАНОВА

доктор соціологічних наук, професор

Криворізький державний педагогічний університет, Україна

Дарія СЛАВІНА

магістр, факультет соціології і права,

Національний технічний університет України

«КПІ ім. Г.Сікорського», Україна

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Актуальність дослідження корупції в Україні в умовах російсько-української війни набуває особливої значущості. Європейські політики постійно звертають увагу української влади на необхідність боротьби з корупцією, зазначаючи, що вона має довгу історію свого поширення та певні традиції практично в усіх сферах суспільного життя, особливо у державних органах, будівництві, освіті, медицині, землеврядуванні тощо. Незважаючи на зусилля влади і суспільства, корупція залишається поширеною і є серйозною загрозою для розвитку країни та її інтеграції в європейське співтовариство, обмежуючи можливості економічного зростання, демократичних реформ і забезпечення прав людини. Тому потреба дослідження стану корупції, її чинників, запобіжників та європейських вимог до її подолання залишається гостро важливою особливо в умовах повномасштабного вторгнення російських військ на територію України, оскільки стратегічною метою українського суспільства після закінчення війни є інтеграція до Європейського Союзу.

Отже мета роботи полягає у визначенні європейського виміру проблем і перспектив наявності корупції в Україні та ролі європейських інституцій у сприянні українській владі щодо її подолання.

Корупція – явище історичне, яке існувало в усі періоди розвитку людської цивілізації, існує донині більшою або меншою мірою свого прояву практично в усіх країнах світу, про що свідчать щорічні рейтинги, які проводяться з 1995 року організацією Transparency International. Так, «Індекс сприйняття корупції 2022» показує, що більшість із 180 країн, які входять до

рейтингу, не досягли суттєвого прогресу в боротьбі з корупцією за понад 10 років. При цьому масштаби проблеми величезні: середній глобальний показник залишається незмінним і становить 43 бали зі 100 одинадцятий рік поспіль, а понад дві третини країн (122) мають серйозні проблеми з корупцією, набравши менше ніж 50 балів рейтингу. Найменший рівень корупції спостерігається у Данії із 90 балами, за нею йдуть Нова Зеландія та Фінляндія – обидві країни набрали по 87 балів. Аутсайтери теж залишилися незмінними: Сомалі із 12 балами посідає 180 місце, а Південний Судан та Сирія, набравши по 13 балів, посідають 178 сходинку. Україна за 2022 рік має 33 бали зі 100 можливих в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) (для порівняння: Польща – 55 бали, Словаччина – 53, Білорусь – 39, Росія – 28) і тепер посідає 116 місце зі 180 країн у CPI [2]. В Україні за останні 10 років цей показник зріс на 8 балів, однак залишається доволі низьким, порівняно з іншими країнами, що свідчить про те, що боротьба з корупцією в Україні занадто уповільнена.

Корупція має багатогранний характер, виступаючи як правове, соціальне, економічне та етичне явища. Правовий статус корупційних діянь визначається у Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції», де корупція визначається як «використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб» або спроб схилити певних осіб до протиправного використання наданих їм службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей» [3].

Як соціальне явище, корупція є процесом порушення довіри та взаємного респекту в суспільстві, де позаправовий і нечесний обмін вигід і послуг між групами або індивідами порушує норми соціальної справедливості. Він може включати в себе несправедливий доступ до ресурсів та можливостей на основі соціальних зв'язків і партійних переваг. У економічному контексті корупція може бути описана як система або практики, що призводять до недійсного використання економічних ресурсів, включаючи гроші, майно та інші активи, через підкуп, вимагання хабарів або інші нечесні та тіньові методи. Це може призвести до спотворення ринкових умов, низького рівня конкуренції та шкодить економічному зростанню та розвитку. У етичному ракурсі корупція може визначатися як використання підмінених чи фальшивих правил, норм і цінностей в сфері права та етики для власної вигоди або з метою відстоювання інтересів інших. Це може включати в себе зловживання законом, підрив довіри до правових інституцій та розширення моральних меж у гонитві за вигодою. Як зазначають українські науковці, корупція є «позаправовим, негативним, соціально і політично-деструктивним, економічно-дисфункціональним і морально-злоякісним явищем, яке залишається внутрішнім ворогом в українському суспільстві, боротьба з яким має бути системною та

безкомпромісною. А відтак потрібна системна, цілеспрямована державна політика, яка була б спрямована на виконання усіх зобов'язань щодо антикорупційних реформ перед українським суспільством та Європейським Союзом, до якого прагне інтегруватися Україна» [4, с.48]. Європейські аналітики зазначають, що у 2022 році українській владі було надано 5 конкретних рекомендацій, виконання яких могло б посилити боротьбу з корупцією, однак жодна з них не була реалізована повністю. Чотири з них, а саме: завершення конкурсів й обрання професійних, незалежних і добросовісних керівників органів антикорупційної системи: Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), Агентства з розшуку та менеджменту активів та Національного антикорупційного бюро (НАБУ); ухвалення державної Антикорупційної стратегії та програми з її імплементації; забезпечення прозорого обліку державної власності та продовження курсу на приватизацію; мінімізація ризиків ухвалення законопроектів, які виводять закупівлі з-під дії Закону України «Про публічні закупівлі» були виконані частково, а одна – проведення реформи конституційного правосуддя з урахуванням висновків, наданих Венеційською комісією не виконана зовсім [2]. Звісно, що об'єктивним чинником гальмування цих процесів стало не тільки повномасштабне вторгнення військ російської федерації на територію України, але й послаблення антикорупційної діяльності з боку державних організацій та інституцій. Так, загальнонаціональне опитування «Стан корупції в Україні. Сприйняття, досвід, ставлення», яке було проведено у 2023 році Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) на замовлення Програми сприяння громадській активності «Долучайся!» у співпраці з Проектом USAID «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «Взаємодія» (SACCI), виявило наступні тренди громадської думки щодо стану та боротьби з корупцією в Україні: 1) 89% опитаних громадян корупцію вважають найсерйознішою проблемою для України після повномасштабної війни, причому головним і найсерйознішим типом корупції є політична корупція (81%); 2) серед опитуваних існують розбіжності у сприйнятті та замовчуванні корупції: понад п'ята частина українців вважає, що рівень корупції зріс з лютого 2022 року, трохи менше п'ятої частини вважає, що рівень корупції зменшився, а понад третина вважає, що рівень корупції залишився на тому ж рівні; 3) українці в переважній більшості вважають, що недержавні суб'єкти (прості громадяни, громадські організації, ЗМІ та бізнес спільнота) є більш щирими у своєму прагненні подолати корупцію, ніж державні інституції (єдиним винятком є Президент та його Офіс); 4) поінформованість громадян про антикорупційну діяльність, реформи та інформаційні кампанії, що проводяться державними та недержавними суб'єктами, суттєво знизилася в усіх сферах. Лідером серед державних інституцій є Президент та його Офіс з показником 10% задекларованої

обізнаності (більш ніж дворазове зниження порівняно з 2018 роком), тоді як обізнаність про антикорупційну роботу інших державних органів не перевищує 6%; 5) прагнення громадян до боротьби з корупцією робить непомітний, але потужний поворот: відсоток респондентів, які вважають, що громадськість не може впливати на зменшення корупції, зменшився з 18% у 2021 році до 14% у 2023 році. Водночас посилення громадського контролю над владою є менш популярним заходом (11% у 2023 році проти 16% у 2021 році), за допомогою якого громадяни могли б реалізувати свою роль у запобіганні корупції [5].

Варто підкреслити, що схвалення Рішенням Кабінету Міністрів у 2023 році Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки з виконання Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки, а також призначення керівником САП О.В.Клименка значно активізувало роботу антикорупційних органів: було висунуто низку підозр у корупційних діях посадовцям Міністерства оборони, Міністерства енергетики, ПАТ «Укртатнафта», Одеської ОВА, обласних військоматів тощо. Так як європейська інтеграція є однією з основних стратегій України, то успішна боротьба з корупцією є ключовою умовою для досягнення цієї мети. Саме європейський досвід і стандарти можуть служити як цінні ресурси для України в питанні боротьби з корупцією, а відтак в сучасних Україна співпрацює з рядом європейських інституцій і країн у розробці законодавчо-правової бази щодо боротьби з корупцією, включаючи програму підтримки та фінансування.

Посли «Групи семи» зазначили, що «зміцнення антикорупційних інституцій шляхом затвердження та впровадження державної антикорупційної програми для України вкрай важливе, ...адже це... викликає довіру і зміцнить її стійкість під час війни та стане ще одним кроком до її європейського майбутнього» [1].

Всебічна – військова, фінансова, гуманітарна і законодавча підтримка України інституціями Європейського Союзу, політичними лідерами та керівниками європейських країн свідчить про наявність у них довіри та впевненості у тому, що українське суспільство обов'язково відстоїть своє законне право на суверенність, поверне тимчасово окуповані території і подолає негативні тенденції у гальмуванні боротьби з корупцією.

Література:

1. Андрійчук А. «Громадський контроль обмежений». Як війна впливає на рівень корупції в Україні. Радіо Свобода. 23.лютого 2023. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/indeksiv-spruunuattya-koruptsiyi-ukrayina/32248930.html> (дата звернення 01.09.2023).
2. Індекс сприйняття корупції - 2022. Transparency International. URL : <https://cpi.ti-ukraine.org> (дата звернення 02.09.2023).
3. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції». URL : https://minjust.gov.ua/m/str_36096 (дата звернення 02.09.2023).

4. Лобанова А.С., Славіна Д.М. Боротьба з корупцією як пріоритет українського суспільства у воєнний та післявоєнний час. Мат-ри XII Міжнар. наук. конф. «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього: перемога, мир, відновлення у післявоєнній Україні» / за ред. І.О.Кудінова, М.А.Лепського. Запоріжжя : ЦНСД, 2023. С.45-48.
5. Стан корупції в Україні 2023: сприйняття, досвід, ставлення URL : USAID/ENGAGE <https://engage.org.ua/stan-koruptsii-v-ukraini-2023-spryjniattia-dosvid-stavlennia/> (дата звернення 03.09.2023).

Angela MOCANU

*Dr. în sociologie, Institutul de Cercetări
Juridice, Politice și Sociologice
Republica Moldova*

ÎNFLUIENTA FACTORILOR SOCIO-DEMOGRAFICI ASUPRA COEZIUNII SOCIALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Educația nu este doar cea mai importantă necesitate umană ce stă la baza formării și dezvoltării personalității, ci și una dintre principalele caracteristici socio-culturale, un factor important în creșterea economică a țării, bunăstării populației acesteia, securității și prosperității statului.

Scopul lucrării noastre este studierea influenței factorilor socio-demografici și în special al nivelului de educație asupra activității participative. În calitate de material empiric am utilizat rezultatele cercetărilor sociologice calitative și cantitative realizate în cadrul proiectului instituțional «Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană», proiect realizat din cadrul Programului de stat: 20.80009.1606.13. Cercetarea cantitativă a fost realizată în martie 2023, eșantion de 1242 respondenți din 79 localități, în cadrul cercetării calitative au fost efectuate 11 focus grupuri, femei și bărbați adulți cu statut socio-profesional divers din mediul rural/urban, grupe de vârstă diferite, regiuni geografice diferite, vorbitori de limbă română și rusă (origini etnice diverse) în perioada 04-17 martie 2023. Eșantionul este aleatoriu, reprezentativ pentru populația adultă a Republicii Moldova, în funcție de mediul de reședință, sex, vârstă, nivel de educație, regiune geografică. Pentru comparație am utilizat rezultatele cercetărilor realizate în anul 2020 și 2021. La realizarea lucrării de asemenea am aplicat utilizarea metodei analizei datelor statistice și metoda comparativă.

Din punct de vedere al conținutului, rolul educației în consolidarea societății se manifestă prin faptul că ea lărgeste orizonturile și competențele profesionale ale oamenilor, sporește necesitatea și oportunitatea extinderii legăturilor sociale, crește mobilitatea socială care la rândul său creează condiții necesare pentru armonia socială și creșterea nivelului de responsabilitate civică. Acesta este sensul social al politicii educaționale ale statului, care, după cum este stipulat în Codul Educației al